

โครงการวิจัย : การสำรวจทรัพยากรพันธุกรรมพืชในพื้นที่ปกปักทรัพยากร อพ.สร.-สวนสัตว์ขอนแก่น
ตำบลคำม่วง อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น

รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ ๓/๒๕๖๐

วันที่ปฏิบัติงานสำรวจ

ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสำรวจ เก็บตัวอย่าง และศึกษาด้านอนุกรมวิธานของพรรณไม้ในพื้นที่ปกปักทรัพยากร อพ.สร.-สวนสัตว์ขอนแก่น
๒. เพื่อศึกษาความหลากหลายและการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ในพื้นที่ปกปักทรัพยากร อพ.สร.-สวนสัตว์ขอนแก่น
๓. เพื่อเก็บรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้ในรูปตัวอย่างแห้งและตัวอย่างดองไว้ในพิพิธภัณฑ์พืช สำหรับการอ้างอิงและเทียบเคียง

วิธีการสำรวจและศึกษา

๑. สำรวจและเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช จัดทำเป็นตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้ง
๒. ถ่ายภาพพันธุ์ไม้และสภาพนิเวศของบริเวณที่สำรวจ
๓. บันทึกข้อมูลพันธุ์ไม้จากภาคสนาม ได้แก่ ชนิดพืชที่พบ ลักษณะวิสัย ระยะเวลาการออกดอกติดผล รูปร่างลักษณะ ขนาด สีของดอกและผล รวมทั้งจับพิกัดเส้นทางสำรวจและต้นพันธุกรรมพืชที่มีความสำคัญ
๔. ศึกษาลักษณะทางพฤกษศาสตร์จากตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้งและตรวจหาชื่อวิทยาศาสตร์ในห้องปฏิบัติการ
๕. ศึกษาคุณค่าทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้านและการใช้ประโยชน์ของพืชแต่ละชนิดจากเอกสารและจากข้อมูลภาคสนาม

ผลการศึกษา

๑. พื้นที่สำรวจและสังคัมพืช

ร่วมกับคณะทำงาน อพ.สร.-สวนสัตว์ขอนแก่น สำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้ในพื้นที่ปกปักทรัพยากร ซึ่งกำหนดขอบเขตพื้นที่ไว้จากการสำรวจครั้งที่ ๒/๒๕๖๐ มีเนื้อที่โดยรวม ๐.๑๒ ตารางกิโลเมตร (๗๕ ไร่) อยู่บริเวณที่สูงจากระดับทะเล ๓๒๘-๓๗๖ เมตร สังคัมพืชส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรังและพบพรรณไม้ของป่าดิบแล้งขึ้นแทรกอยู่บ้าง

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	จำนวนที่พบ
ANACARDIACEAE	<i>Buchanania lanzan</i> Spreng.	มะม่วงหาวแมงวัน	+
	<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Ding Hou	รักใหญ่	+++
	<i>Lanea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	อ้อยช้าง	+
ANNONACEAE	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	ลำควน	++
	<i>Polyalthia debilis</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	กล้วยเต่า	++
	<i>Polyalthia viridis</i> Craib	ยางโพน	+
	<i>Polyalthia cerasoides</i> (Roxb.) Benth. ex Bedd.	กะเจียน	+
	<i>Uvaria cherrevensis</i> (Pierre ex Finet & Gagnep.) L.L. Zhou, Y.C.F. Su & R.M.K. Saunders	นมแมวป่า	++
	<i>Xylopiá vielana</i> Pierre	สะทาง	+
	APOCYNACEAE	<i>Aganonerion polymorphum</i> Pierre ex Spire	ส้มลม
<i>Amphineurion marginatum</i> (Roxb.) D.J. Middleton		เครือไส้ตัน	+
<i>Gymnema griffithii</i> Craib		แตงแพะ	+
<i>Holarrhena pubescens</i> Wall. ex G.Don		โมกหลวง	+
<i>Wrightia</i> sp.		โมกมัน	+
ARACEAE	<i>Pseudodracontium</i> sp.	-	+
	<i>Scindapsus officinalis</i> (Roxb.) Schott	เครือขูเขียว	+
ARISTOLOCHIACEAE	<i>Aristolochia pothieri</i> Pierre ex Lecomte	กระเช้าถุงทอง	+
BURSERACEAE	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	มะกอกเกลื่อน	++
CAPPARACEAE	<i>Capparis micracantha</i> DC.	ชิงชี	+
	<i>Capparis</i> sp.	-	+
CELASTRACEAE	<i>Euonymus cochinchinensis</i> Pierre	กระจับนก	+
	<i>Salacia chinensis</i> L.	กำแพงเจ็ดชั้น	++
	<i>Siphonodon celastrineus</i> Griff.	มะตุ๊ก	+
CHRYSOBALANACEAE	<i>Parinari anamense</i> Hance	มะพอก	+++
CLUSIACEAE	<i>Garcinia</i> sp.	พะวา	++
COMMELINACEAE	<i>Murdannia gigantea</i> (Vahl) G. Bruckn.	หญ้าหงอนเงือก	+
CONNARACEAE	<i>Ellipanthus tomentosus</i> Kurz var. <i>tomentosus</i>	คำรอก	++
CONVOLVULACEAE	<i>Argyreia lanceolata</i> Choisy	เถากระดิ่งช้าง	+
	<i>Argyreia osyrensis</i> (Roth) Choisy	หุน	+
COSTACEAE	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J. Koenig) C.D. Specht	เอื้องหมายนา	++
DIOSCOREACEAE	<i>Dioscorea bulbifera</i> L.	กลิ้งกลางดง	++
	<i>Dioscorea</i> sp.	-	+
DIPTEROCARPACEAE	<i>Anisoptera costata</i> Korth.	กระบาก	+
	<i>Dipterocarpus tuberculatus</i> Roxb.	พลวง	++
	<i>Dipterocarpus obtusifolius</i> Teijsm. ex Miq.	เหียง	+++
	<i>Shorea obtusa</i> Wall. ex Blume	เต็ง	+++
	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	รัง	+++
EBENACEAE	<i>Diospyros ehretioides</i> Wall. ex G.Don	ตับเต่าตัน	+
	<i>Diospyros filipendula</i> Pierre ex Lecomte	ลำบิดดง	+
	<i>Diospyros mollis</i> Griff.	มะเกลือ	+

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	จำนวนที่พบ
	<i>Diospyros montana</i> Roxb.	ตานดำ	+
	<i>Diospyros vera</i> (Lour.) A. Chev.	ลำปัด	+
ERYTHROXYLACEAE	<i>Erythroxylum cambodianum</i> Pierre	ตานครบ	++
EUPHORBIACEAE	<i>Aporosa villosa</i> (Wall. ex Lindl.) Baill.	โลด	+
	<i>Breynia glauca</i> Craib	ระงับพิษ	+
	<i>Croton</i> sp.	-	+
	<i>Microstachys chamaelea</i> (L.) Mull. Arg.	สร้อยนก	+
	<i>Suregada multijflora</i> (A.Juss.) Baill.	ชั้นทองพยับบาท	+
FABACEAE	<i>Abrus precatorius</i> L.	มะกล่ำตาหนู	++
	<i>Bauhinia saccocalyx</i> Pierre	เสี้ยวป่า	+
	<i>Butea superba</i> Roxb.	จานเครือ	+
	<i>Chamaecrista mimosoides</i> (L.) Greene	โสนน้อย	+
	<i>Clitoria macrophylla</i> Wall. ex Benth.	อัญชันป่า	+
	<i>Dalbergia cochinchinensis</i> Pierre	พะยุง	+
	<i>Dalbergia</i> sp.	-	++
	<i>Desmodium</i> sp.	-	+
	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	เขลง	++
	<i>Droogmansia godefroyana</i> (Kuntze) Schindl.	ไซหิน	++
	<i>Erythrophleum succirubrum</i> Gagnep.	ชาด	+
	<i>Lasiobema penicilliloba</i> (Gagnep.) A. Schmitz	เสี้ยวแดง	+
	<i>Millettia leucantha</i> Kurz var. <i>leucantha</i>	กระเจาะ	+
	<i>Peltophorum dasyrrhachis</i> (Miq.) Kurz	อะราง	++
	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	ประตู่	++
	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. ex Miq. var. <i>siamensis</i>	มะค่าแต้	++
	<i>Stylosanthes</i> sp.	หญ้าสไตโล	+
	<i>Tephrosia vestita</i> Vogel	ถั่วโหนดกยาน	+++
	<i>Uraria</i> sp.	หางหมาจอก	++
	<i>Vigna</i> sp.	-	+
	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub. var. <i>kerrii</i> (Craib & Hutch.) I.C. Nielsen	แดง	+++
	<i>Zornia gibbosa</i> Span.	-	+
FAGACEAE	<i>Castanopsis piriformis</i> Hickel & A. Camus	ก้อหิน	++
	<i>Lithocarpus</i> sp.	ก้อขี้หมู	++
FLACOURTIACEAE	<i>Casearia grewifolia</i> Vent. var. <i>grewifolia</i>	กรวยป่า	+
	<i>Hydnocarpus ilicifolia</i> King	กระเบากลัก	+
GENTIANACEAE	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	กั้นเกรา	+
HYPERICACEAE	<i>Cratoxylum formosum</i> (Jack) Dyer	ตัวขาว	+
HYPOXIDACEAE	<i>Hypoxis aurea</i> Lour.	หญ้าดอกคำ	+
ICACINACEAE	<i>Gonocaryum lobbianum</i> (Miers) Kurz	ต้นหมี	+
IRVINGIACEAE	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A.W. Benn.	กระบก	+++
LAMIACEAE	<i>Hymenopyramis brachiata</i> Wall. ex Griff.	กระดุกกบ	+

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	จำนวนที่พบ
	<i>Tectona grandis</i> L.f.	สัก	+
	<i>Vitex pinnata</i> L.	ตีนนก	+
	<i>Vitex scabra</i> Wall. ex Schauer	อีแปะ	+
LECYTHIDACEAE	<i>Careya arborea</i> Roxb.	กระโดน	++
LINDERNIACEAE	<i>Torenia fourmieri</i> Linden ex E. Fourn.	แววมยุเรศ	+
MALVACEAE	<i>Decaschistia crotonifolia</i> Wight & Arn.	ทองพันดูล	+
	<i>Decaschistia siamensis</i> Craib	ปอไทย	+
	<i>Helicteres angustifolia</i> L.	ขี้ตุน	+
	<i>Helicteres hirsuta</i> Lour.	ปอเต่าไห	+
	<i>Triumfetta pilosa</i> Roth	ปอหุยมู่	+
MENISPERMACEAE	<i>Cissampelos pareira</i> L. var. <i>hirsuta</i> (Buch. ex DC.) Forman	กรุงเขมา	+
	<i>Pachygone dasycarpa</i> Kurz	หนามพรม	+
	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	เถาย่านาง	+
MORACEAE	<i>Artocarpus lakoocha</i> Roxb. ex Buch.-Ham.	หาด	+
	<i>Ficus hispida</i> L.f.	มะเดื่อปล้อง	+
	<i>Ficus</i> sp.	-	+
MYRTACEAE	<i>Rhodamnia dumetorum</i> (DC.) Merr. & L.M. Perry	พลองแก้มอัน	++
	<i>Syzygium antisepticum</i> (Blume) Merr. & L.M. Perry	เม็ก	+
	<i>Syzygium</i> sp.	หว่า	++
OCHNACEAE	<i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr.	ตาลเหลือง	++
OLEACEAE	<i>Myxopyrum smilacifolium</i> (Wall.) Blume	เหล็กเหล็ยม	+
ORCHIDACEAE	<i>Bulbophyllum propinquum</i> Kraenzl.	เอื้องกีบม้าขาว	+
	<i>Habenaria</i> sp.	-	+
	<i>Nervilia</i> sp.	บัวสันโดษ	++
OROBANCHACEAE	<i>Aeginetia indica</i> L.	ดอกดินแดง	+++
PHYLLANTHACEAE	<i>Antidesma</i> sp.	เม่า	+
	<i>Breynia glauca</i> Craib	-	+
	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	มะกา	+
	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	+
POLYGALACEAE	<i>Polygala chinensis</i> L.	คำเตี้ย	++
RHAMNACEAE	<i>Ziziphus</i> sp.	-	+
RUBIACEAE	<i>Aphaenandra uniflora</i> (Wall. ex G.Don) Bremek.	มะลิเลื้อย	+
	<i>Gardenia obtusifolia</i> Roxb. ex Kurz	กระมอบ	+
	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	คำมอกหลวง	+++
	<i>Hedyotis</i> sp.	-	+
	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	ส้มกบ	+
	<i>Morinda coreia</i> Ham.	ยอป่า	+
	<i>Rothmannia wittii</i> (Craib) Bremek.	หมักม่อ	+++
RUTACEAE	<i>Acronychia pedunculata</i> (L.) Miq.	มะยมป่า	+
	<i>Murraya paniculata</i> (L.) Jack	แก้ว	+

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	จำนวนที่พบ
SAPINDACEAE	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	มะหวด	+
SIMAROUBACEAE	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	คนทา	+
SMILACACEAE	<i>Smilax luzonensis</i> C. Presl	เขื่อง	+
STRYCHNACEAE	<i>Strychnos nux-vomica</i> L.	แสลงใจ	+
SYMPLOCACEAE	<i>Symplocos racemosa</i> Roxb.	เหมือดหอม	+
THYMELAEACEAE	<i>Enkleia siamensis</i> (Kurz) Nevling	ปอเต่าไห้	++
TILIACEAE	<i>Microcos tomentosa</i> Sm.	ลาย	+
VITACEAE	<i>Leea indica</i> (Burm.f.) Merr.	กะดั่งใบ	+
ZINGIBERACEAE	<i>Curcuma parviflora</i> Wall.	กระเจียวขาว	++
	<i>Globba globulifera</i> Gagnep.	กระชายขาว	++
	<i>Kaempferia rotunda</i> L.	ว่านหวานอน	++

สรุปจำนวนพรรณไม้ที่สำรวจพบในพื้นที่ปกปักษ์รักษา อพ.สธ. - สวนสัตว์ขอนแก่น ใน
ปีงบประมาณ ๒๕๖๐ จากการสำรวจรวม ๓ ครั้ง มีทั้งสิ้น ๕๗ วงศ์ ๑๒๕ สกุล ๑๔๔ ชนิด วงศ์ที่พบ
สมาชิกมากที่สุดคือ FABACEAE จำนวน ๒๑ สกุล ๒๒ ชนิด รองลงมาคือ RUBIACEAE จำนวน ๖ สกุล ๗
ชนิด และ ANNONACEAE จำนวน ๔ สกุล ๖ ชนิด (ตารางที่ ๑)

ข้อมูลพรรณไม้บางชนิดจากการสำรวจครั้งที่ ๓/๒๕๖๐

ชื่อพื้นเมือง : ซอช่วย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน); ดอกดินแดง (ตราด); ปากจะเข้ (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ); สบแล้ง (สงขลา); หลู้ดอกขอ (เลย)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Aeginetia indica* L.

ชื่อวงศ์ : OROBANCHACEAE

ชื่อสามัญ : Ghost Flower, Forest Ghost Flower, Indian Broomrape

ลักษณะ : พืชกาฝากขึ้นบนรากไม้อื่น ไม่มีใบ ดอกเดี่ยว ชูก้านขึ้นมาจากพื้นดินยาว 15-40 ซม. กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดกว้างโค้งงอ สีม่วงแดง ผลแห้งแตกได้ เมล็ดสีเหลืองอ่อน ขนาดเล็กมาก

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้น ต้มน้ำดื่ม แก้บวม

ชื่อพื้นเมือง : เถากระดิ่งช้าง (นครราชสีมา)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Argyreia lanceolata* Choisy

ชื่อวงศ์ : CONVOLVULACEAE

ลักษณะ : ไม้เลื้อย ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอกแคบ ช่อดอกแยกแขนง ออกที่ซอกใบ ดอกย่อย 1-5 ดอก กลีบดอก 5 กลีบ เชื่อมติดกันคล้ายรูปกรวย สีม่วงอมชมพู

ประโยชน์ : ใช้ลำต้น ต้มน้ำดื่ม แก้อัมพฤกษ์

ชื่อพื้นเมือง : หุน (ทั่วไป); เถาหมากวาง (สุราษฎร์ธานี); หางหมู (อุบลราชธานี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Argyreia osyrensis* (Roth) Choisy

ชื่อวงศ์ : CONVOLVULACEAE

ลักษณะ : ไม้เถาเลื้อยพัน ลำต้นมีขนละเอียดสีขาวหรือสีเทา ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือรูปไข่กว้าง กว้าง 4-10 ซม. ยาว 4-12 ซม. โคนใบรูปหัวใจ แผ่นใบมีขนละเอียดทั้งสองด้าน ดอกช่อกระจุกออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีม่วงแกมชมพู เชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง กลางกลีบด้านนอกมีแถบขนละเอียด ผลสด รูปไข่ สีแดง 1-2 เมล็ด หุ้มด้วยกลีบเลี้ยงที่ขยายตัว

ประโยชน์ : ยาพื้นบ้านอีสานใช้ ทั้งต้น ผสมรากไทรทอง หัวยาข้าวเย็นเหนือ ต้มน้ำดื่ม เป็นยากระจายเส้น สำหรับสตรีอยู่ไฟหลังคลอด

ชื่อพื้นเมือง : กำแพงใหญ่ (เลย); ชี้โพนกลุ่ม (ปราจีนบุรี); เท็งตี (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี); สังกรณี (ภาคกลาง); หญ้าหอนไก่, หญ้าหัวนาค (ภาคเหนือ); กวางทีแฉะ (สุโขทัย)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Barleria strigosa* Willd.

ชื่อวงศ์ : ACANTHACEAE

ชื่อสามัญ : Barleria

ลักษณะ : ไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นตั้งตรง สูง 30-120 ซม. ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่แกมขอบขนานหรือรูปรี กว้าง 4-7 ซม. ยาว 10-15 ซม. โคนใบสอบเรียวเข้าหาก้านใบ ปลายใบแหลมเป็นติ่ง ดอกช่อออกที่ซอกใบ ใบประดับรูปรีหรือกลม มีขนหุ้มดอก ดอกย่อยจำนวนมาก ไม่มีก้านดอก กลีบเลี้ยง 4 กลีบ กลีบดอกสีม่วงแกมน้ำเงิน โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ด้านบน 4 กลีบ ด้านล่าง 1 กลีบ เกสรเพศผู้ 4 อัน ยาว 2 อัน สั้น 2 อัน คู่สั้นมีขนาดสั้นมากและไม่สมบูรณ์ ผลแบบผลแห้งแตก รูปร่างแบน มี 4 เมล็ด

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้น ต้มน้ำดื่ม แก้อาการไอเป็นเลือด ใช้รากปรุงเป็นยารับประทานสำหรับถอนพิษไข้กาฬ แก้อ่อนในกระหายน้ำ ลดความร้อนในร่างกาย โดยประกอบกับเครื่องยาอื่นๆ เป็นยาดับพิษไข้ทั้งปวง ในประเทศอินเดียใช้รากเป็นยาแก้ไอ

ชื่อพื้นเมือง : กระเฉดบก (นครราชสีมา, ตราด); ผักกระเฉदनก (จันทบุรี); โสนน้อย (ปราจีนบุรี); หญ้าเหนียวเหล็ก (เชียงใหม่)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Chamaecrista mimosoides* (L.) Greene

ชื่อวงศ์ : FABACEAE (LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE)

ชื่อสามัญ : Fishbone Cassia, Tea Senna

ลักษณะ : ไม้ล้มลุก สูงได้ถึง 1 เมตร ลำต้นตั้งตรง กิ่งก้านมีขน ใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ใบย่อย 20-40 คู่ รูปขอบขนาน กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 4-8 มม. มีขนตลอดความยาวของขอบใบ ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบหรือเป็นช่อสั้นๆ ดอกย่อย 2-3 ดอก กลีบดอกสีเหลืองสด ผลเป็นฝัก รูปคล้ายดาบแบน ผิวเรียบหรือมีขน เมล็ดแบนสีน้ำตาล

ประโยชน์ : ยาพื้นบ้านอีสานใช้ ทั้งต้น ชี้กับน้ำผสมสารส้มดื่ม ถอนพิษยาเบื่อ ยาฆ่าแมลง หรือกินยาเกินขนาด

ภาพพรรณไม้บางชนิดจากการสำรวจครั้งที่ ๓/๒๕๖๐

1. หญ้าตะขาบ *Lepidagathis dissimilis* 2. หูปากกกา *Thunbergia fragrans* 3. สัngerณี *Barleria strigosa*
4. คำเตี้ย *Polygala chinensis* 5. สร้อยนก *Microstachys chamaelea* 6. เอื้องกิบม้าขาว *Bulbophyllum propinquum* 7. หญ้าสไตโล *Stylosanthes* sp. 8. *Zornia gibbosa*

1. ถั่วโหนดกยาน *Tephrosia vestita* 2. โสนน้อย *Chamaecrista mimosoides* 3. ทางหมาจอก *Uria* sp.
 4. ดอกดินแดง *Aeginetia indica* 5. ก่อหิน *Castanopsis piriformis* 6. กลิ้งกลางดง *Dioscorea bulbifera*
 7. ทางนาคบก *Adiantum caudatum* 8. ปอหยมมู่ *Triumfetta pilosa*

1. หุ่น *Argyrea osyrensis*

2. เถากระดังช้าง *Argyrea lanceolata*

สวนสัตว์ขอนแก่น